

Андрій Климчук,

голова РОМГО «РМК», Керівник Просвітнього відділу МА МГО «УНК» м.Рівне

В 40 - 50 – х роках рух опору набув нових форм і методів боротьби. Серед таких, що виступали проти тоталітаризму радянської системи були й зовсім юні учасники боротьби. Зокрема, в Рівному в той час діяла підпільна молодіжна націоналістична організація. Ця організація складалася із старшокласників рівненських шкіл №1 та № 2: Ярослава Клепача, Степана Куйбіди, В'ячеслава Новака, Олександра Омельчука, Людмили Негребецької, Лідії Дзівак, Георгія Безсонова, Раїси Судик, Володимира Кулія та інших.

Одним з керівників групи був Ярослав Павлович Клепач, 1929 року народження, студент Львівського фізкультурного інституту. У 1943 році Ярослав Клепач познайомився з керівником підпілля ОУН у Рівненській області курінним «Омельчаком», який мав псевдонім «Самостійник», «Смоляний». У лютому 1944 року, виїхавши із села Кривичі Рівненської області у місто Рівне, він організував націоналістичну молодіжну групу. Ярослав керував організацією «Юнаки» до червня 1944 року, а пізніше передав керівництво Феофану Листопаду. До згаданої групи «Юнаки» входили: Феофан Листопад (псевдо «Смілий»), Ігор Рафаловський («Непереможний»), Степан Куйбіда («Кужда»), Тамара Листопад («Квітка»), Оксана Бугайчук («Оксана»), Віра Дзівак («Роза»). Згодом до групи також увійшли: Борис Андрущенко («Грозний»), В'ячеслав Новак («Слава»), Георгій Безсонов («Грізний»), Ліда Дзівак («Чепурна»), Раїса Судик («Ромашка»), Людмила Негребецька («Олена»), Борис Рудаков («Прень»).

Організація активно займалася налагодженням зв'язків із населенням, підготовкою опору радянській владі. Основною діяльністю групи „Юнаки" було збирання медикаментів, зброї, патронів, проведення агітації, поширення листівок. Такі листівки писалися чорнилом від руки білому папері. Окрім того, групі «Юнаки» приписують більш радикальнішу акцію, що відбулася в ніч з 1-го на 2 – ге січня 1947 (але про це не можна стверджувати достеменно). Мова йде про підірвання монументу Й. Сталіну, що знаходився на майдані перед теперішнім Обласним театром. У відповідь на цю акцію було арештовано кількох юнаків, жителів приміського селища Новий Двір (тепер в межах Рівного).

Також достеменно відомо, що організація підтримувала зв'язки з націоналістичними молодіжними організаціями з Рівненського, Гощанського та інших районів Рівненської області. Водночас «Юнаки» підтримували контакти з УПА, завдяки їм старанням упівцям було передано медикаменти та зброю. А завдяки Лізі Цибульській, яка працювала в друкарні «Червоного прапора», в 1946 році вдалося здобути і передати для УПА шрифти, рамки, фарби та папір. У 1948 році, перебуваючи у Львові, Ярослав Клепач через свою двоюрідну сестру Богдану Колесник (жительку приміського селища Колоденка), налагодив зв'язки оунівцями Львова, зокрема познайомився з Венедиктом

Кушнеруком, студентом третього курсу Львівського Університету, який був заступником керівника організації у цьому виші.

Водночас організація розпочала видання власного часопису під назвою «Зов крові», його друкувала на машинці Віра Дзівак. Редактором журналу був Степан Куйбіда, його заступником В'ячеслав Новак. Журнал виходив накладом 15 екземплярів, один раз на місяць. Як правило, випуск приурочували до релігійних чи радянських свят. Журнал поширювали в середовищі учнівської молоді міста Рівного, в школах, залишаючи під партами, також у магазинах та інших громадських місцях. У кінці часопису було написано: «Прочитавши, передай іншому», таким чином він переходив із рук у руки. Випуск часопису засвідчував про серйозність діяльності та боротьби цієї молодіжної організації.

У листопаді 1947 року була створена націоналістична група при середній школі № 2 міста Рівне з ініціативи С.Куйбіди, Б. Рудакова і В.Новака, пізніше до них приєднався О.Омельчук та інші старшокласники. Спочатку планувалося, що організація мала діяти у двох містах - у Рівному під керівництвом С.Куйбіди і у Львові під керівництвом О.Омельчука. Зв'язок мав здійснюватися по пошті під чужими прізвищами Куйбіда - Мясницький, Омельчук - Возніцин. Однак, такі плани не вдалося реалізувати, оскільки була загроза викриття організацій.

Час – від – часу молодь збиралася і обговорювала насушні проблеми того часу: каральну політику СРСР, мобілізацію молоді на Донбас та інші. Також організація поширювала націоналістичну літературу, пропагандивні листівки до населення, молоді, т. зв. «ястрибків». Свої ідеї організація також доносила через шпальти власного часопису «Зоря». Перші двадцять сторінок журналу були рукописними. Решту матеріалів Людмила Негребецька возила у Львів, передавала їх там Олександрові Омельчуку, який повертав їх уже надрукованими. Спочатку планувалося випустити журнал „Зоря” у трьох екземплярах, поширити його серед надійних людей і таким чином розширити склад групи, але виявилось, що знайомити нових осіб з журналом небезпечно, тому два екземпляри спалили. Єдине число часопису містило близько 18 статей і віршів патріотичного і націоналістичного змісту.

За антирадянську діяльність, зберігання націо-налістичної літератури, недонесення, у різних числах березня, червня, липня 1948 року були заарештовані члени молодіжної організації Степан Куйбіда, В'ячеслав Новак, Борис Рудаков, Олександр Омельчук, Ярослав Клепач, Лідія Дзівак, Людмила Негребецька, Георгій Безсонов, Володимир Кулій, Раїса Судик, Микола Негребецький. Як правило, арешти починали вночі, поєднували його з обшуком. Після так званого «першого туру» арештів розпочався «другий тур». Тобто арештовували студентів, які раніше навчалися в рівненських школах №1 та №2. Так були арештовані: Галина Бенедюк – студентка Львівського університету, Алла Романюк – студентка Львівського медичного інституту, студентки Рівненського педінституту – Надія Пугайко, Зіна Петровська, Лідія Крижанівська, Ольга Судик, Галина Марчук. За те, що у Б.Андрущенка знайшли книгу Уласа Самчука «Марія», йому інкримінували статтю 54-10 ч. 1 Кримінального Кодексу УРСР і виділили справу окремо. Про націоналістичну діяльність учнів 10-го класу СШ №2 Степана Куйбіди і Бориса Андрущенка органам держбезпеки заявив учень 9 класу цієї ж школи Микола Іванович Котков, 1929 року народження, уродженець села Коросуй Кустанайської області, росіянин, член ВЛКСМ. Він повідомив, що 18 листопада 1947 року відбулися збори хорового гуртка у присутності директора школи Яковенко. Розмова йшла про організацію

вечора на користь дітей - сиріт. Куйбіда заявив директору школи, що оскільки раніше у будинку народної творчості була церква, то він там виступати не буде, а Коткову сказав: «Ось такі дурні, як ти, поламали церкви і зробили з них клуби». Звертаючись до комсорга школи, Степан говорив: «Надія Іванівна, прикрутіть своїх комсомольців, а то ми їм голови повідриваємо». Котков повідомляв органи, що Куйбіда називав східняків першими бандитами, звинувачував радянську владу у знищенні невинних людей у Західній Україні. Свідчила проти Куйбіди також комсорг СШ № 2 Надія Іванівна Страшнова 1926 року народження, уродженка міста Ровеньки Ворошиловградської області. Вона вказувала на те, що Куйбіда тримав під своїм впливом весь 10 клас, категорично відмовлявся вступати в комсомол. Покази також давав учень СШ № 2 В'ячеслав Федорович Дубина, 1932 року народження, уродженець села Погреби Полтавської області, член ВЛКСМ, який розповідаючи про суперечку між Куйбідою і Котковим, підкреслював: „Куйбіда говорив: «Подивіться, що зробила радянська влада з Софіївським собором в Києві. Раніше це був один з найкращих пам'ятників російської і української культури, а зараз там сміття, бруд і т.д.» Проти молодих націоналістів також свідчили завідувачка педагогічною частиною СШ № 2 Галина Федорівна Яковенко, комсорг школи №2 Олександра Максимівна Чайковська.

Молодим націоналістам радянська влада висунула звинувачення в антирадянській діяльності, організація організації, метою діяльності якої була антикомуністична діяльність, боротьба за Незалежну Україну, поширення ідей націоналізму через поширення листівок, літератури, видання часопису «Зоря». Щодо заарештованих юнаків влада застосувала традиційні тортури: їх тримали в одиничних «50 на 50» карцерах. Коли температура на вулиці досягала тридцяти градусів, то в таких камерах була неймовірна задуха і не було чим дихати. Через три доби арештованих переводили у камеру, розміри якої були 2 на 3 метри, а людей було понад 20 осіб, кожен мав місце - голу дошку. На початку листопада заарештованих перевели у Дубнівську тюрму. Переважна частина заарештованих юнаків та дівчат перебували в одиничних камерах. Лише 20 січня 1949 року заарештована рівненська молодь змогла зустрітися з батьками та побачитися один з одним, у цей же день їх відправляли на етап.

Більшість учасників молодіжної націоналістичної організації були засудженні за ст. 54-10 та 54-11 Кримінального Кодексу УРСР, але отримали різні терміни покарання. Так, до 10 років виправно – трудових таборів було засуджено Степана Куйбіду, В'ячеслава Новака, Бориса Рудакова. Людмилу Негребецьку, до 8 – ми років – Ярослава Клепача, Олександра Омельчука, Миколу Негребецького, до 5 – ти років – Георгія Безсонова, Володимира Кулія та до 3- х років Раїсу Судик. Після виголошення вироку С. Куйбіду, Я. Клепача, Л. Негребецьку та В. Кулія відправили на перевалочний пункт до Бердичева. Пізніше В.Кулія та Г. Безсонова через Київ, Ленінград та Вологду перевезли до Єрцово Архангельської області. Інших відправили у Воркуту та Казахстан. Я. Клепач, Б. Рудаков, С. Куйбіда та інші неодноразово зверталися з проханням про помилування, але їхні вироки залишали без змін. Лише 8 – го серпня 1990 року Президія Рівненського обласного суду прийняла постанову, згідно з якою рішення Особливої наради при МДБ СРСР від 25 грудня 1948 року відносно С.С.Куйбіди, О.Г.Омельчука, Б.П.Рудикова, Л.М.Негребецької було відмінено, а справу припинено через відсутність складу злочину.

По різному склалися подальші долі учасників молодіжної націоналістичної організації в Рівному: Степан Куйбіда відбував покарання у Вуркуті, останні роки життя пройшли в Івано – Франківську; В'ячеслав Новак отримав серйозні проблеми зі здоров'ям і як

наслідок помер під час операції з пересадки нирок; схожа доля була і в Олександра Омельчука, який помер від набряків тіла; Борис Рудаков так і залишився в Казахстані, закінчив там політехнічний інститут і працював на будівництві; Раїса Судік повернулася на Рівненщину лише в 1957 році, вчителювала в Сарнах, згодом в інтернаті в Рівному; Остап Марчук після повернення з заслання відшукав свою кохану – Раїсу Судік і з нею одружився, заочно закінчив Львівський поліграфічний інститут; Борис Безсонов залишився в Іркутську, там же одружився зі шкільною подругою Галиною Івановою; Борис Андрущенко повернувся в Рівне, працював на овочесушильному заводі, помер ще в молодому віці; Борис Гордійчук потім жив у Львові, там і помер.

Діяльність молодіжної націоналістичної організації в Рівному – яскрава сторінка боротьби нашого народу за Незалежну Україну.

ЛІТЕРАТУРА

1. Генега Роман. Студентський рух опору у Львові (1944 – 1953) // Вісник Львівського університету. Л., 2002. – Вип. 372 . – С. 205 – 223.
2. Генега Роман. Участь львівського студентства в русі опору в другій половині 1940-х - на початку 1950-х рр. // Український історичний журнал. — 2007. — N 3. — С. 97-112.
3. Давидюк Руслана. Рівненська українська націоналістична молодіжна організація у післявоєнний період. //Реабілітовані історією: У двадцяти семи томах. Рівненська область. - Рівне: ВАТ «Рівненська друкарня», 2006. – С. 468 – 484.
4. Негребецька Наталія. Дороги долі. Спогади. 2- ге вид. – Рівне, -. С. 24 – 34.